

Els records (parcials) d'un mestre de la novel·la d'espionatge

Mig segle d'històries sobre espionatge el contemplen. A 86 anys, John le Carré, l'autor de novel·les referencials com ara 'L'espia que tornava del fred' o 'Un espia perfecte', amb una modesta trajectòria prèvia com a espia abans de fer-se un escriptor d'èxit planetari, llança les seues esperades memòries, 'Volar en cercles' (Edicions 62), un exercici de record amb nombroses i deliberades el·lipsis.

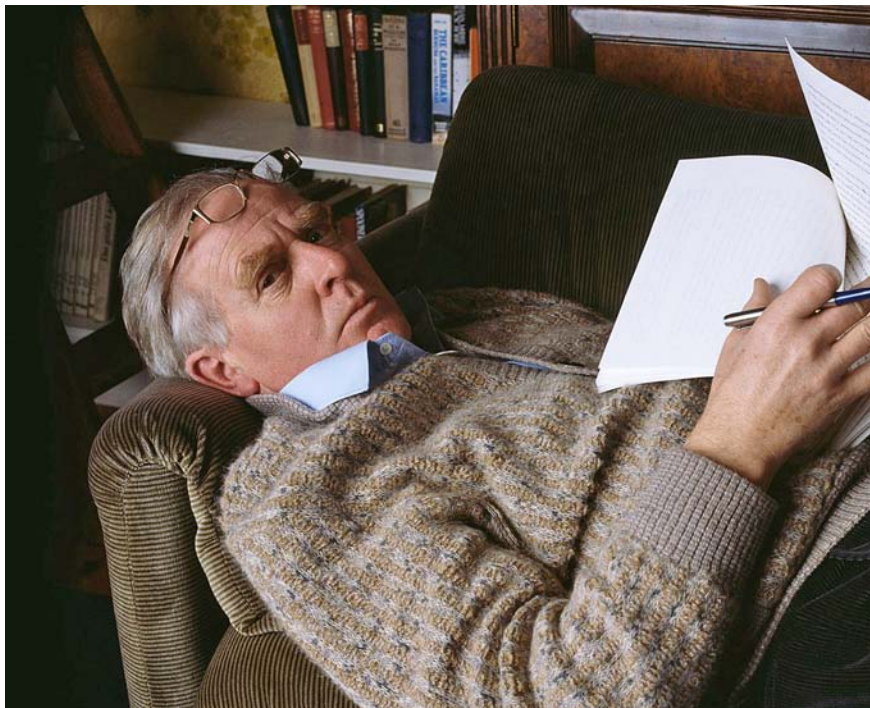
Reportatge de Xavier Aliaga

“**H**a existit mai la memòria pura? Ho dubto. Fins i tot quan ens convencem a nosaltres mateixos que som desapassionats, que ens cenyim als fets estrictes sense decoració ni omissions interessades, la memòria pura continua esmunyint-se com una pastilla de sabó humida. O se m'esmuny a mi, després de tota una vida de barrejar experiències amb imaginació.”

La llarga però pertinent cita correspon a la introducció de *Volar en cercles*, l'esperat llibre de l'escriptor nascut David John More Cornwell (Poole, 1931) i que assolí un generós apartat en les enciclopèdies amb l'afrancesat (i distingit) pseudònim de John le Carré. Abans d'això, l'escriptor visqué una etapa com a agent dels serveis d'intel·ligència britànics, l'MI5 i l'MI6. Un periple extraordinari, que li obrí portes i li proporcionà sucoses coneixences entre el món dels espies i la política internacional. Grans materials per confeccionar les seues ficcions. Una vida mereixedora d'un repàs exhaustiu.

El mateix autor de *Volar en cercles*, no obstant, rebaixa en la introducció algunes possibles expectatives. La memòria és esmunyedissa, ens adverteix. “Però tingueu una cosa per segura: enlloc he falsificat de manera conscient un esdeveniment o una història. Allà on ha calgut, els he disfressat, això sí. Falsificar-los, rotundament no”, afegeix en un altre moment. Potser la disfressa és també una mena de falsificació, però el ben cert és que Le Carré no ha aprofitat aquestes memòries per destapar fonts, despullar històries o donar detalls de l'experiència com a espia. Aspecte que sempre ha evitat ventilar en públic i que està en l'origen de la seua aversió a les entrevistes. Una manca d'informació amb la qual s'enfrontà Adam Sisman en *John Le Carré. The biography*, llibre de recent aparició també que revela alguns detalls com ara que l'escriptor espia i denuncià els seus companys d'universitat susceptibles de simpatitzar amb el comunisme. Traïcions comeses per defensar “el seu país i una societat lliure”. Le Carré, definit per Sisman com “un professional en l'art d'amagar-se a plena llum”, no entra en aquelles qüestions. Ni tan sols en les memòries.

El lector més curiós, per tant, detectarà buits decebedors en aquest *Volar en cercles*. “Hi ha moltes coses sobre les quals sóc reticent a escriure mai (...) He tingut dues dones immensament lleials i abnegades, i els dec un agraïment incommensurable a totes dues, i no poques disculpes”, apunta en la introducció. I sobre la tasca per a la intel·ligència britànica, “no vull afegir res al que ja han informat altres persones en altres llocs, de manera poc rigorosa. En això estic condicionat pels vestigis d'una lleialtat passada de moda als meus antics Serveis, però també per la garantia que vaig donar als homes i dones que es van avenir a col·laborar amb mi”, argumenta.

ESPIES EN CATALÀ. Les memòries de John le Carré, les ha editades Edicions 62, el mateix segell que publica novel·les del britànic en català des del 1966. *La Casa Rússia*, *El pelegrí secret*, *El jardiner constant* o *La gent de Smiley*, entre més. La traducció de *Volar en cercles* ha anat a càrrec de Mar Rubió.

Tampoc no trobem una autobiografia exhaustiva i ordenada, fàcil de relacionar i teixir amb l'extensa obra de l'autor. Es tracta, més aviat, d'una acumulació de vivències no ordenades cronològicament. No debades, algunes de les entrades del llibre ja havien estat publicades entre els anys 1996 i el 2014 en *The New Yorker*, *The Guardian*, *The New York Times* o *The Observer*. Tot i les omissions, *Volar en cercles* conté un anecdotari molt ric, és generós en alguns aspectes de la vida personal, com ara pel que fa a la tortuosa relació amb un pare estafador i serveix per conèixer millor tota una època i les motivacions de l'obra.

Espies i novel·listes

El llibre s'obri amb el capítol “No maltractis el seu servei secret”, un deliciós relat sobre les suspicàcies que despertava entre la classe política britànica i els seus antics col·legues d'espionatge la carrera literària de Le Carré. “És un espia comunista, això és el que és, reconegui-ho”, li va etzibar a l'escriptor Denis Healy, un ex-ministre de Defensa, poc després de l'èxit de *L'espia que tornava del fred*. Algun directiu de l'MI6 fou més expeditiu: “Ets un cabronàs, Cornwell”. “Un cabronàs integral”, reblà.

En un altre moment, Sir Maurice Olfeld, un ex-cap del servei secret, explicava a l'actor Alec Guinness, que anava a interpretar l'agent George Smiley en una adaptació televisiva d'*El talp* en la BBC, que “el jove David” havia tacat el seu bon nom. “És el jove David i gent com ell el que fa que al Servei li costi molt reclutar agents i fonts decents. Llegeixen els seus llibres i es desanimen. És natural”, teorit-

zava Olfield. Aquella conversa es produeix en el temps d'*El mirall dels espies*, publicada el 1965. El trànsit definitiu dels serveis secrets a la literatura era encara recent.

Aquella anècdota revela, segons Le Carré, la relació amor-odi entre la intel·ligència i els seus cronistes amb experiència prèvia, com ara el molt cèlebre Graham Greene o el novel·lista i nacionalista escocès Compton Mackenzie, bastant més expansius que ell a l'hora de revelar informacions i procediments apresos en l'MI6. I més oberts a ridiculitzar les errades de la intel·ligència. "En alguns llibres he pintat la Intel·ligència britànica com una organització més competent del que m'hagi semblat en la vida real", admet Le Carré.

Però quina havia estat l'experiència en els serveis secrets? El llibre, ja s'ha dit, no és precisament prolífic en detalls. L'escriptor conta que hi fou incorporat el 1956, a 25 anys, com a funcionari subaltern de l'MI5. S'hi incorporà "amb grans expectatives", però aviat es va decebre. "Espiar un Partit Comunista Britànic en decadència, format per vint-i-cinc mil membres i que necessitava els confidents de l'MI5 per mantenir-se unit, no va satisfer les meves aspiracions". També el va decebre la hipocresia moral, el control de la vida privada de funcionaris o científics de la Gran Bretanya. Curiosament, però, el jove Cornwell obté valuoses "lliçons d'escriptura" dels editors d'informes, que l'ensenyen a no ser redundat ni incoherent.

Comptat i debatut, l'any 1960 demana el trasllat als "merdosos de l'altra banda del parc", l'MI6. Per aquell temps es destapa un dels casos de doble espionatge més flagrants i dolorosos (per a l'orgull de l'Imperi britànic) de la història, el de Kim Philby. Aquest personatge, que inspirà la novel·la *El talp*, havia compatibilitzat la tasca com a encarregat del contraespionatge amb la d'espia rus des del 1937

➕ BRODSKY, PIVOT I EL MÓN DEL CINEMA

El treball d'escriptor i les nombroses adaptacions dels seus llibres al cinema posaren en contacte John Le Carré amb no poques figures del seu temps. Una de les millors anècdotes del llibre és l'anunci del premi Nobel a l'escriptor rus exiliat Joseph Brodsky tot just un dia que el britànic és a casa seua. "Ara vindrà un any de xerrameca", conta Le Carré que va dir el gran escriptor rus.

Al·lèrgic a les entrevistes, i especialment a les dels periodistes britànics, Le Carré, curiosament, dedica tot un capítol a narrar la història de l'entrevista amb el gran comunicador francès

Bernard Pivot, la trajectòria del qual s'ha donat a conèixer a casa nostra després d'una recent visita a Barcelona. "Cap altre entrevistador, cap altre periodista dels pocs que recordo ara, m'han deixat una empremta tan profunda", assegura l'escriptor.

Les anècdotes al voltant del cinema, amb tot, ocupen bona part del llibre. L'odi a l'adulació i l'amor a les formes del seu amic Alec Guinness, les simpaties esquerranes de Martin Ritt i d'uns quants membres del repartiment de *l'Espia que tornava del fred*, o els projectes que mai no arribaren a bon port de la mà de directors com Sidney Pollack, Stanley Kubrick, Francis Ford Coppola o Fritz Lang, alimentaran sense acabar de saciar els amants del cel·luloide.

D'aquell esdeveniment, l'escriptor n'extrau una lliçó: "Si la teva missió a la vida és convèncer traïdors per a la teva causa, difícilment et pots queixar quan resulta que algú altre ha captat algú dels teus".

L'any 1961, Le Carré enceta una destinació a l'ambaixada britànica a Bonn. Tres anys durant els quals comença a escriure i publicar les seues primeres novel·les, *Trucada per al mort* (1961) i *Un crim de qualitat* (1962). També deixa enllestit el seu primer gran èxit, *L'espia que tornava del fred* (1963). L'escriptor gairebé no explica en què consisteix el seu treball d'intel·ligència, però assisteix trasbalsat al blanqueig i la integració en la nova administració alemanya d'elements com el doctor Hans Josep Maria Globke, redactor de la llei per a la protecció de la sang i l'honor alemanys "que va ser el tret de sortida per a l'Holocaust".

Globke es va integrar a temps en els grups de resistència antinazi de dretes. Eludí després de la Segona Guerra Mundial el processament i fou impulsor de la llei de Globke, que restituïa la carrera dels funcionaris del nazisme, amb pagaments endarrerits i drets de pensió. Aquelles experiències marcaren l'escriptor. I anys després, el 1968, donarien origen al llibre *A small town in Germany*, que vaticinava un gir de l'Alemanya Occidental cap a l'extrema dreta que no es va donar. "Quan va esclatar l'era del Baader-Meinhof a Alemanya, jo, personalment, no me'n vaig sorprendre. Per a molts alemanys joves, el passat dels seus pares havia estat enterrat, o negat, o simplement s'havia fet veure, a base de mentides, que no havia existit".

L'estada a Bonn proporciona a Le Carré coneixences amb diplomàtics i membres dels serveis secrets de l'URSS. Amb alguns episodis delirants: el britànic conta com uns caçatalents del KGB li feien veure *El cuirassat Potemkin* mentre el sotmetien a un subtil interrogatori sobre els seus orígens i tendències polítiques. Relacions regides pel que anomena la "regla número u de la Guerra Freda: res, absolutament res, és el que sembla". Uns temps en què un agregat cultural era, indefectiblement, un espia de la Unió Soviètica. Un brou impagable, pel que conta i pel que amaga, per al futur escriptor referencial de la literatura d'espies.

Els perills de l'ambientació

L'espia que tornava del fred i el seu enorme èxit ho canviaren tot. Le Carré veié camp obert per dedicar-se en exclusiva a l'escriptura. I, al llarg del temps, començà a visitar temàtiques i indrets no →

LES PÀGINES DEDICADES AL SEU PARE SÓN, DE BON TROS, EL MILLOR DEL LLIBRE. GRAN LITERATURA, TOT I NO SER INÈDITA

→ relacionats amb la Guerra Freda. Però ambientar històries arreu del món té els seus perills: una errada comesa en *El talp* a propòsit d'un túnel a Hong Kong que l'escriptor no sabia ni que existia, el va fer jurar que havia de visitar tots els escenaris de les seues novel·les. Fou així com es produí el seu primer bany de foc, tirotejat pels khmers roigs al riu Mekong. A canvi, l'estada a Phom Pem li serví per conèixer una heroïna de la vida real, Yvette Pierpaoli, una "dona de negocis provincialiana", que es dedicava a salvar criatures en perill arreu del món. *El jardiner constant* és el seu homenatge.

Un altra experiència asiàtica fou el consum d'opi, una única vegada. "(...) des d'aquella nit he albergat la irrespon-

sable creença que l'opi és una d'aquestes drogues (...) que, fumada per gent sensata en dosis sensates, només aporta coses bones", confessa.

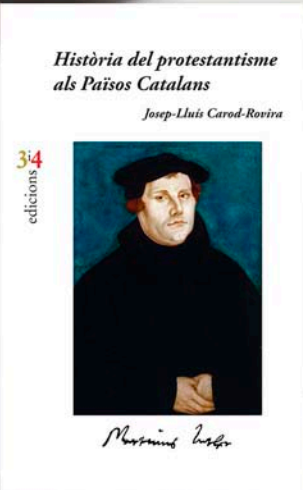
Volar en cercles va explicant les anècdotes de tots els viatges fets per obtenir documentació: Panamà, Líban (per conèixer Iàsser Arafat, tota una història que excedeix aquestes pàgines) o Israel. Curiosament, Rússia sols la visita un parell de vegades, el 1987, a les portes de l'esfondrament de la Unió Soviètica, i el 1993. La primera visita genera una anècdota divertida: en una trobada amb estudiants moscovites li pregunten l'opinió sobre Marx i Lenin. "M'entusiasmen tots dos", va contestar. "No em sembla la meua millor frase, però el públic l'acull

amb un llarg aplaudiment i crits de joia". Durant la mateixa visita, un periodista li va proposar conèixer un admirador de la seua obra. Era Kim Philby, el traïdor, que vivia refugiat a la Unió Soviètica. Le Carré s'hi va negar. Anys després, esbrinà que Philby es moria i volia el seu ajut per escriure un segon volum de memòries.

La tornada a Rússia, l'any 1993, es produeix "quan el capitalisme criminal s'havia apoderat d'un Estat fallit com un deliri, i l'havia convertit en el Salvatge Est". Clima corrupte que genera les novel·les *El nostre joc* (1995) i *Single & Single* (1999).

Les trobades amb antics dirigents del KGB, amb caps d'Estat i de Govern (de Margaret Thatcher a Francesco Cossiga) i la relació amb directors de cinema, actors o escriptors [vegeu requadre de la pàgina 67] formen el gruix de la part final del llibre, en termes generals un bloc menys vibrant i interessant, tot i contenir algunes claus per entendre novel·les més recents. Fins que arribem al capítol "El fill del pare de l'autor", que comença així: "Vaig trigar molt de temps a relacionar-me en termes literaris amb el Ronnie, estafador, presidiari ocasional, i el meu pare", diu amb relació a *Un espia perfecte*, segons Philip Roth la millor novel·la anglesa de la segona meitat del segle XX.

Aquestes pàgines, publicades el 2002 i el 2003 per *The New Yorker* i *The Observer* amb el títol "In Ronnie's Court", són, de bon tros, el millor del llibre. I contenen els fragments més directes, els més despulats, aparentment, d'artificis i disfresses, d'ocultacions. Una relació, amb el seu pare, tempestuosa, que féu de l'escriptor "un noi emocionalment esguerrat, esclafat per un pare tirànic". "Graham Greene ens diu que la infància és el saldo de què disposa l'escriptor. Vist així almenys, sóc milionari de naixement". La relació amb la dona, la mare de Le Carré, la qual apallissava, l'historial delictiu, els intents d'apropament interessat quan el fill és ja una celebritat ens retroben amb el millor John Le Carré, amb l'escriptura més magnètica i vibrant. Fulls de gran literatura... tot i que no siga totalment inèdita. ●

Història del protestantisme als Països Catalans
Josep-Lluís Carod-Rovira

NOVETATS 314
Edicions Tres i Quatre / València

Pots seguir-nos a
Facebook i Twitter

Visita la nostra botiga virtual
en www.tresiquatre.com